

УДК: 321.015

ОСОБЛИВОСТІ ЛАТИНОАМЕРИКАНСЬКОГО РЕГІОНАЛІЗМУ В КОНТЕКСТІ РЕГІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Бессараб Тетяна

Національний університет "Львівська політехніка"

(стаття надійшла до редколегії – 10.03.2016 р., прийнята до друку – 22.06.2016 р.)

© Бессараб Т., 2016

Досліджено феномен регіоналізму на латиноамериканському континенті в контексті регіональної безпеки. Розглянуто причини, етапи та особливості зародження інтеграційних об'єднань у Латинській Америці та характер їх функціонування.

Ключові слова: регіоналізм, інтеграція, МЕРКОСУР, УНАСУР, антиамериканізм.

THE NATURE OF LATIN AMERICAN REGIONALISM IN THE CONTEXT OF REGIONAL SECURITY ISSUES

Tetyana Bessarab

The article investigates the phenomenon of regionalism on the Latin American continent in context of regional security. It analyzes causes, stages and features of origination of integration associations in Latin America, and nature of their operation. The author notes that Latin American integration experience which has managed to develop mechanisms for encountering external forces will be very useful for Ukrainian politicians who think seriously about how to put into practice the idea of the European Union. Latin American regionalization process falls within 1980-1999 and is caused by the first appearance of integration associations on the continent, transformation of political regimes, foundation of democracy, and economic freedom from the USA. The article reveals that regional integration associations such as MERCOSUR, UNASUR, ECLAC in their activities adhere to certain principles: anti-American movement which manifests itself in the political and economic counteraction of Latin America in the form of MERCOSUR, UNASUR, ECLAC; the policy of "developmentalism" which is meant to harmoniously combine liberal principles of integration and leftist sentiments of all MERCOSUR member-states; growing role of Brazil and Venezuela as powerful political actors on international arena and key members and ideological inspirers of Latin American societies which, having large reserves of natural resources, feel free to change areas of cooperation, for instance with China, thereby transform political color of the continent. Based on cooperation between Venezuela and China, revival of the EU-MERCOSUR relations, and gradual loosening of ties with NAFTA, we can state that the whole Latin American continent has radically changed its to some extent ideological anti-American, domestic and foreign policy, and is forming its own regional system of security.

Key words: regionalism, integration, MERCOSUR, UNASUR, anti-Americanism.

Складовою світової міжнародної політики завжди було постійне утворення регіональних блоків країн. Власне, практичне застосування світової політики стверджує, що проблематика міжнародних відносин є значно ширшою, аніж діяльність та функціонування самих регіональних об'єднань. Дослідження та аналіз міжрегіональних взаємовідносин має сенс у загальносвітовому явищі регіоналізму.

Відомо, що латиноамериканські країни трансформують та утворюють демократичні форми правління і на цей момент суттєво різняться від інших країн, які розвиваються тим самим шляхом розвитку.

Треба зазначити, що в українській політологічній літературі найбільшою увагою користується європейська тематика, оскільки модель демократичних транзитів у Центрально-Східній Європі розглядають як зразок для українського суспільства. Проте вважаємо за необхідне звертатися й до моделей, які можуть бути більш адаптивні в українських реаліях. Врахування досвіду інших регіонів (Латинської Америки) дає змогу удосконалити механізми втілення цього зразка, зрозуміти суперечності внутрішньополітичних трансформацій, їхні перспективи. Зауважимо, що латиноамериканський досвід інтеграції, який зумів виробити механізми протидії

зовнішнім силам, буде дуже корисний українським політикам, які шукають способів як реалізувати на практиці ідею Європейського Союзу.

Метою цієї статті є дослідження феномену латиноамериканського регіоналізму, його зародження, еволюції розвитку, характерних ознак та напрямку кооперації з міжнародними акторами.

Зауважимо, що ця проблематика недостатньо розкрита як у вітчизняній, так і у зарубіжній літературі: її не відображено у ґрунтовних монографічних дослідженнях, а лише розглянуто як один із аспектів аналізу розвитку країн Латинської Америки та інтеграційних процесів у цьому регіоні. Феномен латиноамериканського регіоналізму потребує комплексного дослідження, в якому був би узагальнений досвід політичних трансформацій країн Латинської Америки в контексті їхньої залежності від зовнішніх чинників та враховувалися нові тенденції, явища та події, які в останнє десятиріччя є дуже динамічними в цьому регіоні.

Тривалий час Латинська Америка перебувала на периферії світових процесів. Її називали “заднім двором” США, і Вашингтон не соромився втручатися у внутрішні справи сусідніх країн, які відповідно до доктрини Монро входили в сферу його інтересів. Так, формально це були суверенні держави, але остаточно звільнитися від зовнішнього впливу їм не вдавалося. І тільки в останні роки мрія Симона Болівара, Франциско Міранди, Хосе Марті та інших латиноамериканських борців за незалежність почала втілюватися в життя. Так, великого значення для країн Латинської Америки має культурна ідентичність. І в цьому сенсі дуже показово, що латиноамериканські політологи все частіше використовують вислів *Nuestra America* [12] (Наша Америка) замість звичної Латинської Америки. Сьогодні в обігу існує термін “Ібероамерика”, який наголошує на історичному зв’язку країн континенту з Іспанією і Португалією.

Крім того, визнання різноманіття (багатонаціональні держави та автономії), контрґегемоністська риторика та курс на самовизначення і деколонізацію – все це відмінні ознаки латиноамериканського інтеграційного проекту. Його ідеологи намагаються враховувати досвід європейських народів. Треба визнати, що ібероамериканці мають значні переваги – це спільна мова (хоча в Бразилії розмовляють португальською, вона є близькою до іспанської), і спільна релігія, і історія національно-визвольної боротьби проти європейських метрополій. Латиноамериканська інтеграція має кілька рівнів і пов’язана з різними ініціативами: УНАСУР, МЕРКОСУР і ALBA [10].

Власне, формування регіоналізму пов’язане із поглибленням форм інтеграції. Тому регіоналізація

не обмежується лише національними межами, як показує досвід країн Латинської Америки, саме на цьому рівні відбувається пошук способів збереження ідентичності та самобутності регіону, викоринення соціально-економічних проблем. Кінцевою метою розвитку латиноамериканської регіоналізації повинно стати реалізація власного потенціалу розвитку (зокрема економічному, політичному, культурному, науковому тощо) на основі найповного використання переваг взаємодії із зовнішнім середовищем, враховуючи переваги міжнародного поділу праці та національної стратегії безпеки [3].

Латиноамериканський процес регіоналізації припадає на 1980–1999 рр., і спричинений появою на континенті перших інтеграційних об’єднань, трансформацією політичних режимів, появою демократії та прагненням економічної свободи від США. Показовим явищем став спільний блок Ф. Кастро та У. Чавеса. Боліваріанський альянс для народів Нашої Америки (ісп. *Alianza Bolivariana para los Pueblos de Nuestra America*, скорочено ALBA) є, радше, ідеологічним блоком і створений у 2004 р. з ініціативи Ф. Кастро і У. Чавеса. Альянс охоплює держави соціалістичної орієнтації, хоча його мета – кооперація та інтенсифікація торговельних зв’язків. У квітні 2009 р. на саміті країн-учасниць Боліваріанського альянсу прийнято рішення про введення умовної валюти для взаєморозрахунків під назвою “сукре”, як віртуальний засіб платежу вона існує з 1 січня 2010 р. (у тому самому році здійснено першу транзакцію). Планувалося зробити “сукре” реальною валютою не тільки для членів альянсу, а й для інших держав регіону та перетворити її на альтернативу американському долару. У зв’язку з цим зазначимо кілька важливих фактів. У червні 2009 р., після того як президент Гондурасу М. Селайя прийняв рішення про приєднання до альянсу, військові організували в країні державний переворот. А в жовтні 2010 р. під час заворушень у м. Кіто стався замах на переобраного на другий термін президента Еквадору Р. Корреа, який вважається автором ідеї єдиного банку і загальної для країн ALBA грошової системи (як показало розслідування, офіцери поліції, які брали участь у змові, проходили навчання в спеціальному центрі в США).

Влітку 2012 р. усунуто від влади президента Парагваю Л. Фернандо, який був ставлеником “лівих сил”. Тепер парагвайська олігархія, найімовірніше, усуне цю країну, яка вважається серцем Південної Америки, з інтеграційних процесів на континенті”. Більш того, Парагвай може стати головною опорою США в регіоні, особливо враховуючи той факт, що тут розташована велика американська база.

Приєднання Болівії до ALBA означає геостратегічне оточення в дусі операції “Кільце Анаконди” [6]. Адже в сусідньому Перу Сполучені Штати також мають військові бази, а в Чилі існує потужна мережа олігархів, пов’язаних з Вашингтоном. Проте, незважаючи на всі перешкоди, створювані США, держави, що входять у блок ALBA, досягли певних успіхів. Серед спільних великих проектів необхідно відзначити загальний банк, що займається питаннями фінансів, загальна освіта, розвиток транспортної інфраструктури, установа культурного фонду ALBA і Університету туризму. Країни ALBA розподілили функції за галузевими напрямками, а великі національні проекти пов’язали з механізмами інтеграції та створенням таких умов, які гарантували б неможливість контролю з боку транснаціональних корпорацій. Наприклад, Куба курує кампанії загальної освіти, енергетичну безпеку, латиноамериканську школу медицини, враховуючи комунітарну і превентивну медицину, будівництво поселень, а також телекомунікації [5].

Якщо лідерами блоку ALBA вважаються Куба і Венесуела, у проекті МЕРКОСУР (ісп. Mercado Común del Sur, Південноамериканський спільний ринок) ключову роль відіграють Аргентина і Бразилія. Саме ці держави в 1985 р. підписали програму економічної інтеграції та співробітництва, яка заклала основи регіонального об’єднання, наголошувати на торгівлю. В нього також входять Венесуела, Уругвай і Парагвай. На цей момент МЕРКОСУР – це величезний простір від Вогняної землі до Карибського басейну площею 12,8 млн кв. км з населенням 275 млн ос. Про потенціал об’єднання можна судити з того, що на його території знаходиться дві третини світових запасів прісної води і здійснюється 20 % світового видобутку нафти.

З 2004 р. МЕРКОСУР і Андске співтовариство (спочатку в нього входили Болівія, Колумбія, Перу, Чилі (вийшло в 1976 р.) і Еквадор; Венесуела перебувала в організації впродовж 1973–2011 рр.) вели переговори про створення нового об’єднання УНАСУР (Union de Naciones Suramericanas, Союз південноамериканських націй). Організація була заснована 9 грудня 2004 р. на саміті 12 латиноамериканських держав у перуанському м. Куско. Ідеї, закладені в Андській групі, – вироблення єдиної економічної політики, координація здійснюваних проектів та гармонізація законодавства – поширилися на всю Південну Америку [8, с. 385]. Н. Кіршнера, який сконцентрувався на сприянні латиноамериканській регіональній інтеграції 4 травня 2010 р. на надзвичайному саміті УНАСУР, обрано першим генеральним секретарем Союзу південноамериканських націй [2, с. 6].

У травні 2012 р. на III Енергетичній раді УНАСУР у Каракасі підписано угоду, що гарантує захист регіональних ресурсів і передбачає інтеграцію в галузі енергетики. Прийнято план будівництва 30 інфраструктурних об’єктів, який охоплював спорудження на території Південної Америки трьох транспортних коридорів, що з’єднують Тихий і Атлантичний океани [4].

Що стосується фінансової політики, країни, що входять в УНАСУР, ввели загальну валюту “сукре” (цей приклад демонструє взаємозалежність розглянутих інтеграційних проектів). Союз південноамериканських націй намагається проводити і єдину зовнішню політику: держави УНАСУР спільно відстоюють інтереси кожного з членів організації. Так було, наприклад, у випадку з Аргентиною, яка веде суперечку з Великобританією про суверенітет над Мальвінськими островами. Чилі, Венесуела, Болівія та інші країни внесли до Комітету ООН з деколонізації питання про “повернення островів Буенос-Айресу”, а Еквадор заручився підтримкою УНАСУР у справі Джуліана Ассанжа.

Лідери УНАСУР прагнуть створити і механізми колективної оборони. На позачерговому саміті організації, що відбувся в Бразилії в грудні 2008 р., засновано Південноамериканську раду з оборони – дорадчий і координаційний орган, завданням якого є аналіз і усунення можливих загроз у регіоні. У Латинській Америці зберігаються невирішені територіальні проблеми. Тут зосереджені величезні ресурси: місцеві тропічні ліси, наприклад, відрізняються найбільшим у світі біорізноманіттям. Крім того, до 2025 р. регіон вироблятиме 40 % всього виробництва на Землі, і враховуючи похмурі прогнози з приводу доступу до їжі і води, загальна оборонна політика стає для латиноамериканських країн життєво важливим питанням [5].

Ще один інтеграційний проект – CELA (Спільнота країн Латинської Америки і Карибського басейну) – регіональна політична й економічна організація створена 17 квітня 2007 р. під час першої зустрічі з енергетичної інтеграції глав Аргентини, Болівії, Бразилії, Венесуели, Гайани, Колумбії, Парагваю, Перу, Суринаму, Уругваю, Чилі та Еквадору на венесуельському острові Маргарита. ЕКЛІАК є протипологом Вашингтонському проекту Організації американських держав. Більш того, однією з головних цілей союзу є протидія регіональній політиці США. Невипадково сьогодні покійний венесуельський президент У. Чавес був для лідерів спільноти символічною фігурою. Тому чітко виражений антиімперіалістичний та антиамериканський напрям у розвитку усього досліджуваного нами

регіону ми розглядаємо як принципи, що спричинюють внутрішньополітичні трансформаційні процеси у Латинській Америці. Ідеї латиноамериканської єдності та латиноамериканізму втілюються в реальність через створення регіональних інтеграційних блоків, які ми розглянули і надалі аналізуватимемо в контексті структурних перетворень у країнах-учасниках МЕРКОСУР.

Варто зазначити, що в ЕКЛАК навмисно уникають ідеологізації, намагаючись виробити консолідовану позицію з більшості питань. Виступаючи в Каракасі в грудні 2011 р., президент Уругваю П. Мухіка закликав своїх колег відмовитися від догматизму [13]. В співтовариство входять аргентинські синдикалісти, бразильські прихильники широкої федералізації та ідеологи соціалізму XXI ст. До ЕКЛАК приєдналася навіть Мексика, яка завжди була осторонь від інтеграційних процесів у Латинській Америці, будучи членом НАФТА (Північноамериканська угода про вільну торгівлю). Це вказує на зонтичний характер організації, яка проте вважається на цей момент потужним інтеграційним інструментом у регіоні.

Єдині проблеми усіх країн-учасниць МЕРКОСУР та їхнє спільне минуле стають рушійною силою до трансформації як перехідного етапу до консолідації демократії. За останні кілька років на цьому континенті посилюють свої позиції такі країни, як Бразилія та Венесуела, які відображають свою потужність не тільки в досліджуваному регіоні, а й у всьому світі. Саме тому, слід детальніше проаналізувати місце і роль Бразилії та Венесуели як “локомотивів” та ключових членів латиноамериканських інтеграційних угруповань (йдеться про МЕРКОСУР), та їхньої ролі під час трансформації внутрішньополітичного життя.

Аналізуючи місце та роль Бразилії серед інших країн континенту, В. І. Головченко зазначає, що остання почала відігравати важливу і чи не найосновнішу роль: “Бразилія вийшла на позицію безспірного економічного лідера МЕРКОСУР та УНАСУР, а Аргентина мовчки погодилася на роль “другого номера” в партнерстві з Бразилією” [2, с. 6–7]. Так, Ф. Кардозо, який розпочав економічні та соціальні реформи в Бразилії, Д. Русеф зуміли вивести країну на лідерські позиції. Експерти Ради з міжнародних відносин, який вважається одним з найвпливовіших аналітичних центрів у США, в липні 2011 р. передбачили, що Бразилія вже через п’ять років досягне п’ятого місця економіки в світі і отримає постійне членство в Раді Безпеки ООН. Так, Бразилія експортує більше ніж 50 тис. барелів на день біопалива етанол і є в цій сфері головним

конкурентом США. Активно розвиваються китайсько-бразильські відносини. Щоправда, близько 80 % бразильського експорту до Китаю становлять базові товари та сировина, а більш ніж 90 % імпорту з Китаю припадає на промислові товари. Китай також залишається основним інвестором у Бразилію (гірничодобувний і нафтовий сектор, транспорт, енергетика). Бразилія бере участь у блоці БРІКС та ІБСА (Індія – Бразилія – Південна Африка) і використовує “м’яку силу” у відносинах з країнами португаломовного світу. Відчувається бразильська присутність й у Африці (Мозамбіку, Сенегалі, Малі та Гані), де вона координує програми продовольчої безпеки. На міжнародній арені активно діє й Аргентина, що входить у блок VISTA (В’єтнам, Індонезія, Південна Африка, Туреччина, Аргентина). Як і БРІКС, цей акронім запропонували західні аналітики, що об’єднали держави нового покоління, які здатні забезпечити політичну стабільність, високі темпи зростання і сприятливі умови для розширення торгівлі [5].

Ще один напрям співпраці Латинської Америки, який важливо розглянути, спричинений нещодавнім входженням до МЕРКОСУР Венесуели. Зазначимо, що Венесуела володіє значними запасами вуглеводневих ресурсів і, в принципі, може конкурувати за статус регіонального лідера з потужною Бразилією. Крім того, її політична риторика проникнута послідовним антиамериканізмом, що й породжує нові, антиамериканські, напрями співпраці між латиноамериканським континентом і рештою світу. Позиція Венесуели насамперед визначається ситуацією в Латинській Америці, в якій конкурують дві протилежні тенденції. З одного боку, Сполучені Штати Америки, які намагаються усілякими способами зберегти лідерство в світовій політиці. Так, з цією метою вони прагнуть закріпити, розвинути і доповнити ту систему режимів світового регулювання, у створенні якої вони зіграли визначальну роль з часу закінчення Другої світової війни. Як вже зазначено, Вашингтон намагається зберегти колишній вплив на світові політичні процеси, зокрема і в країнах-учасниках МЕРКОСУР. З іншого – структурна реконфігурація у світовій економіці стимулює тенденції до децентралізації в міжнародних відносинах. На цьому тлі виразним стає прагнення країн цього регіону домогтися більшого політичного впливу в міжнародних справах, послабивши політичний тиск США. Тому активний розвиток латиноамериканської регіональної інтеграції та “лівий дрейф” країн регіону стали одним з найвиразніших прикладів “провалу” політики США щодо встановлення нового світового порядку [1, с. 96].

Про зміну глобальної ролі регіону і його регіональної системи безпеки свідчать і макроекономічні тенденції: Латинська Америка стає одним з центрів промислово-господарського підйому. За останні 8 років темпи зростання місцевих економік перевищують аналогічні показники розвинених країн, поступаючись лише Китаю і Індії. Стабілізується і соціальне середовище: середній рівень безробіття становить 6,4 %, простежується стабільне повернення багатьох громадян на континент, які залишили свої країни в пошуках роботи в 1990-х рр. Зростає кількість підприємств малого та середнього бізнесу, що призводить до розширення середнього класу, який, за даними Світового банку, становить у структурі населення порядку 30 %. Усі кількісні та якісні показники вказують на те, що країни континенту змогли перейти до нової парадигми економічного розвитку [11].

Як зазначено, нарощуючи свій економічний вплив, країни Латинської Америки і Карибського басейну прагнуть і до зміни своєї ролі на світовій арені, прикладаючи зусилля для прискорення інтеграції як між собою, так і в глобальному економічному та політичному просторі. З огляду на такі прагнення, позиції правлячих еліт більшості країн-учасниць МЕРКОСУР принципово збігаються. Це цілком закономірно, що в минулому периферійні країни, які прагнуть подолати своє маргінальне становище, намагаються, з метою активізації участі в міжнародних справах, заручитися підтримкою держав, що володіють політичним та економічним впливом і розділяють з латиноамериканськими країнами бачення нового економічного та політичного глобального порядку як мінімум у тому, де світ не повинен бути американоцентричним [15, с. 165].

У зв'язку із цим уряди держав Латинської Америки активно налагоджують торговельні відносини не тільки з країнами Європи, а й Азії та Африки. У цьому сенсі істотно зміцнює свої позиції в регіоні Китай. Так, для низки держав (Бразилії, Чилі, Перу) Пекін поступово перетворюється на основного торговельного партнера, витісняючи США з традиційних лідерських позицій. Своєю чергою, частка Латинської Америки в товарообігу Китаю становить близько третини [11]. Сполучені Штати усвідомлюють ризики несприятливих для них тенденцій регіонального розвитку і намагаються переламати ситуацію, зокрема за допомогою створення нових інтеграційних об'єднань, не тільки НАФТА, а й насамперед Тихоокеанського альянсу (учасники – Мексика, Чилі, Колумбія, Перу), який виступає оновленою версією колишніх планів створення панамериканської зони вільної торгівлі.

На тлі зазначених тенденцій і розгортається внутрішньо регіональна конкуренція за першість на цьому континенті. Так, Венесуела, ВВП якої становить 402 млрд дол., мабуть, не володіє достатніми ресурсами для повноцінного лідерства в цьому регіоні. Проте водночас нинішнє керівництво країни відкрито претендує на цей статус і проводить відповідну зовнішню політику [1, с. 97]. Так, під керівництвом У. Чавеса Венесуела почала дотримуватися яскраво вираженого антикапіталістичної і антиімперіалістичної риторики, пропагуючи соціалістичні цінності і “революційну” естетику. В основу “чавізму” як офіційної ідеології Венесуели покладено віру в моральну та історичну перевагу соціалізму, неминучість його конфлікту з капіталізмом, поглиблення класової боротьби на глобальному рівні і як наслідок прагнення до солідарності з промарксистськи налаштованими суспільно-політичними рухами по всьому світу, звідси висока роль антиамериканської риторики країни. Відверто протиставляючи себе США та їхньому “глобальному ліберальному проекту”, Венесуела прагне збільшити власне значення на міжнародній арені.

Із урахуванням антиамериканської риторики венесуельського керівництва економічний базис зовнішньополітичних амбіцій країни має винятково капіталістичне ринкове походження і обумовлюється її роллю на світовому енергетичному ринку як енергетичної держави. За даними ОПЕК, в 2012 р. Венесуела забезпечувала 4,1 % світового видобутку нафти і 3,8 % світового експорту нафти і нафтопродуктів. Вартісний обсяг експорту нафти становив 86,1 млрд дол. В останні роки Венесуела істотно зміцнила свої позиції серед найбільших експортерів вуглеводневих ресурсів – у 2009–2012 рр. різко зросли оцінки обсягу розвіданих запасів нафти (з 99 до 298 млрд бар.), і відповідно частка країни у світових запасах збільшилася з 8,2 % до 20,1 %, а в Латинській Америці аналогічний показник досяг 87,3 % [14].

Діалектика венесуельської політики контрастно проявляється у її відносинах із США. Викриваючи американську гегемонію, Венесуела зберігає тісні економічні зв'язки з Вашингтоном, що виражаються насамперед у поставках венесуельської нафти в США. Тому створюється враження, що два виміри взаємодії країн ідеологічна та торговельно-економічна не пересікаються. Так, високі ціни на нафту протягом більшої частини 2000-х рр. дали керівництву країни змогу істотно поліпшити своє економічне становище і перейти, користуючись сприятливою економічною кон'юнктурою, до активізації зовнішньої політики та більш діяльної участі щодо перегляду статус-кво і формування поліцентричної світової системи.

Як невід’ємні елементи більш справедливої системи світорегулювання Венесуела постулює радикальну перебудову міжнародних інститутів. Однак венесуельський антиамериканізм є лише інформаційно-пропагандистським і здебільшого обмежується пропозиціями реформування ООН, враховуючи скасування права вето постійних членів Ради Безпеки, постійною критикою зовнішньополітичної активності США, зокрема, їхніх операцій в Афганістані, Іраку та Лівії, та позиції США щодо сирійського питання, закликами до відмови від використання долара як світової резервної валюти [1, с. 98].

Щоправда, у фінансовій сфері уряд У. Чавеса глибше реалізовував свою політику. Практичними кроками щодо обмеження ролі долара в міжнародних фінансах стало використання особливої валютної одиниці “сукре” для безготівкових розрахунків у межах групи АЛБА, що об’єднала близькі для Венесуели країни, а китайський кредит у розмірі 20 млрд дол. було наполовину деноміновано в юанях. На тлі подібних планів рельєфно простежується обмеженість масштабу та структури міжнародних взаємодій Венесуели. До її основних партнерів належать переважно країни, які також відкрито й різко виражають невдоволення гегемонією США: Іран, Білорусь, Лівія (до 2011 р.), Сирія.

Як уже зазначено, на регіональному рівні Венесуела прагне позиціонувати себе в ролі одного з лідерів країн-учасниць МЕРКОСУР. Формально визнаючи провідну ідейно-політичну роль Куби, Венесуела стала основним спонсором “лівих” режимів й розраховувала замкнути на собі кубинську ідеологічну спадщину [1, с. 99]. Однак “лівий поворот” у Латинській Америці, під час якого до влади в більшості країн регіону прийшли уряди соціальної орієнтації, не приніс Венесуелі істотних політичних надбань. У багатьох країнах він прийняв помірні, соціал-демократичні форми (класичний приклад – Бразилія). У результаті в ідеологічному аспекті цього регіону стала помітною конкуренція двох груп соціально-орієнтованих сил, яка створює для Венесуели труднощі зовнішньополітичного позиціонування. У цих умовах Каракас дотримується двоїстого підходу до розвитку регіональної підсистеми. З одного боку, він зберігає орієнтацію на формування та розширення блоку лівих режимів під своїм патронатом. З іншого – прагне не дозволити суперництва з помірними лівими урядами, який може перерости в розкол, а це може стати хорошою нагодою для США відновити колишній вплив в регіоні.

Для досягнення першої мети був створений блок АЛБА. Зближення з помірними режимами знайшло вираження в приєднанні до МЕРКОСУР,

УНАСУР і СЕЛАК. Усі ці об’єднання Венесуела сприймає як частину єдиної композиції латиноамериканської регіональної підсистеми. АЛБА покликана стати об’єднанням, у якому економічний та ідейний вплив Венесуели забезпечують їй провідне політичне становище. У межах МЕРКОСУР вона відстоює ідею економічної інтеграції на взаємовигідній, рівноправній основі. Каракас розглядає УНАСУР насамперед як інструмент координації південноамериканських держав з військово-політичних питань. СЕЛАК мислиться як найширший політичний форум, який може замінити Організацію американських держав, у яких переважний вплив зберігають США. У результаті узгоджена політика на всіх рівнях і у всіх форматах регіонального співробітництва має, на думку Каракаса, може сприяти розширенню можливостей політичного маневру, зміцненню незалежності країни як у міжнародних справах, так і у визначенні пріоритетів внутрішньополітичного розвитку [1, с. 99].

Активізація відносин з Китаєм стала одним із перших результатів зовнішньої політики У. Чавеса та перспективою торговельної співпраці усього латиноамериканського регіону. Венесуельське керівництво розглядало Китай як одного з ключових напрямів диверсифікації зовнішньоекономічної діяльності країни – яке, своєю чергою, втілює прагнення Венесуели максимально знизити залежність від США – “основного ідеологічного ворог”. На офіційному рівні Китай також всіляко підкреслює економічне співробітництво між країнами. Воно визначається спільними проектами в енергетиці, фінансовій сфері, сільському господарстві, будівництві, інфраструктурних проектах і високих технологіях. Китай вже став найбільшим кредитором Венесуели. Венесуела входить до числа країн, що згадуються в офіційній енергетичній стратегії КНР [7]. 16 травня 2013 р. ці дві сторони підписали угоду, згідно з якою Венесуелі виділено додатковий кредит у розмірі 4 млрд дол., який покликаний профінансувати збільшення видобутку нафти компанією Sinovensa, яка стала спільним підприємством PDVSA і CNPC. У 2001 р. країни оголосили про початок стратегічного співробітництва. Однак складається враження, що Китай експлуатує ціннісно-ідеологічну риторичку Венесуели, використовуючи її для непрямого тиску на США. Китайські експерти пов’язують подібну позицію Пекіна з небажанням конфліктувати з США у венесуельському питанні. У результаті Венесуелу навмисно розглядають лише як одна з країн-учасниць МЕРКОСУР, з якими Китай вибудовує прагматичні відносини. Жодна з країн регіону не має особливого становища у зовнішній політиці КНР. На практиці

тему двосторонніх відносин як на офіційному, так і на експертному рівні обговорюють вкрай рідко, переважно у зв'язку з проектами в нафтовій галузі Венесуели. Позиція політичного дистанціювання Китаю зрозуміла й американським аналітикам, які часто називають відносини між Китаєм і Венесуелою “кон’юнктурними” [15]. Спостережуваний експоненціальний розвиток торгівлі має і зворотний бік: не тільки Венесуела, а й інші країни-учасниці МЕРКОСУР відчують зростаючу конкуренцію з боку китайських промислових товарів і робочої сили. Зростає страх перетворення на сировинний придаток Китаю який, як вважає багато хто в регіоні, має намір з часом претендувати на роль нового світового гегемона. Венесуельське керівництво аж ніяк не прагне до заміни однієї домінантної наддержави на іншу. У Латинській Америці Китай викликає інтерес як одна з найдавніших культур, що володіє значним потенціалом у багатьох сферах. Однак з тих самих причин поширене негативно настроєне ставлення до Пекіна, а на побутовому рівні його просто бояться. Яскравою ілюстрацією деструктивного впливу китайського гіганта на соціально-економічну стабільність стало банкрутство значної кількості ремісників у Перу та інших країн [1, с. 105–106].

Підсумовуючи, треба зазначити, що явно виражена орієнтація Китаю на задоволення своїх сировинних запитів за рахунок співпраці з Венесуелою впливає як на стратегічне сприйняття Пекіна венесуельським керівництвом, так і безпосередньо – на утримання співпраці. Тож за рахунок співпраці Венесуели з Китаєм, пожвавлення взаємовідносин МЕРКОСУР із країнами ЄС та поступове зменшення зв'язків із НАФТА, можемо констатувати, що увесь Латиноамериканський континент принципово змінив свою, деякою мірою ідеологізовану, антиамериканську, внутрішню і зовнішню політику, та формує власну регіональну систему безпеки.

Насамкінець, варто наголосити, що регіоналізм та регіональні інтеграційні об'єднання латиноамериканського континенту, такі як МЕРКОСУР, УНАСУР, ЕКЛАК та інші у своїй діяльності дотримуються певних принципів: антиамериканський рух, що проявляється у політичній та економічній протидії Латинської Америки, в образі МЕРКОСУР, УНАСУР та ЕЛАК; проведення політики “девелопменталізму”, яка повинна гармонійно поєднати ліберальні принципи інтеграції та ліві настрої усіх країн-учасниць МЕРКОСУР; зростаюча роль Бразилії та Венесуели, як могутніх політичних акторів на міжнародній арені та ключових членів та ідейних натхненників латиноамериканських об'єднань, що володіючи великими

запасами природних ресурсів, сміливо змінюють напрями співпраці, як наприклад з Китаєм, і так трансформують політичне забарвлення всього континенту. Ця проблема залишатиметься перспективною і для подальших досліджень.

1. Байков А. О кризисах, странных дружбах России и новой роли малых и средних государств / А. Байков, И. Истомин, А. Колодный // *Международные процессы*. – М.: МГИМО, 2013. – № 1. – С. 95–100.
2. Головченко В. І. Конфліктогенність міжнародних відносин у Латинській Америці: історія і сучасність / В. І. Головченко // *Актуальні проблеми міжнародних відносин* : зб. наук. праць. – К.: КНУ ІМВ, 2011. – Вип. 101. – Ч. I. – С. 3–12.
3. Гонта О. І. Принципи та напрями формування політики транснаціоналізації економіки регіонів України / О. І. Гонта // *Науковий вісник Чернігівського державного інституту економіки і управління: збірник наукових праць*. – 2010. – № 1 (5). – С. 62–75.
4. Пятаков А. UNASUR: прагматичная мечта о единой Южной Америке [Електронний ресурс] / А. Пятаков. – Режим доступу: http://russiancouncil.ru/inner/?id_4=4227#top.
5. Савин Л. Век Латинской Америке [Електронний ресурс] / Л. Савин. – Режим доступу: <http://www.odnako.org/magazine/material/vek-latinskoj-ameriki>
6. Схватка с “Анакондой” [Електронний ресурс] / В. Коровин. – Режим доступу: <http://www.politico.m.ru/5811.html>.
7. China's Energy Policy 2012 [Електронний ресурс] // *Chinese Governmental's Official Web Portal*. – 2012. – October, 24. – Режим доступу: http://english.gov.cn/official/2012-10/24/content_2250497_10.htm.
8. Colacrai M. La marcha de la integración en América Latina. El rol de las ideas, instituciones y políticas en el Mercosur / M. Colacrai // *Política y movimientos sociales en un mundo hegemónico. Lecciones desde África, Asia y América Latina*. – 2006. – P. 381–397.
9. Dávalos P. Sumak Kawsay y Estado Plurinacional [Електронний ресурс] / Pablo Dávalos. – Режим доступу: <http://www.puce.edu.ec/documentos/CuestionessobreelSumakKawsay.pdf>.
10. Ginesta J. Los sistemas de integración a comienzos del siglo XXI [Електронний ресурс] / J. Ginesta. – Режим доступу: <http://www.amersur.org.ar/Integ/IntegracionSigloXXI.htm>.
11. Latin America: Middle Class hits Historic High [Електронний ресурс] // *The World Bank*. – 2012. – Nov. 13. – Режим доступу: <http://www.worldbank.org/en/news/feature/2012/11/13/crecimiento-clase-mediaamerica-latina>.
12. Martí J. Nuestra América [Електронний ресурс] / José Martí. – Режим доступу: http://www.ciudadseva.com/textos/otros/nuestra_america.htm.
13. Mujica inicia contactos en busca de acuerdos con la oposición en Uruguay [Електронний ресурс] // *El Nuevo Diario*. – 2009. – 01.12. – Режим доступу: <http://www.elnuevodiario.com.ni/internacionales/63031>.
14. OPEC Annual Statistical Bulletin [Електронний ресурс]. – Vienna: OPEC, 2012. – Режим доступу: http://www.opec.org/opec_web/static_files_project/media/downloads/publications/ASB2012.pdf.
15. Porcelli E. Lo esencial es invisible a los ojos. El Constructivismo en las Relaciones Internacionales / E. Porcelli // *Relaciones Internacionales: teorías y debates*. – Buenos Aires: Eudeba, 2013. – 330 p.

1. Baykov A. *O krizisah, strannyih družbah Rossii i novoy roli malyih i srednih gosudarstv* / A. Baykov, I. Istomin, A. Kolodnyiy // *Mezhdunarodnyie protsessyi*. – M. : MGIMO, 2013. – # 1. – S. 95–100; 2. Holovchenko V. I. *Konfliktohennist mizhnarodnykh vidnosyn u Latynskii Amerytsi: istoriia i suchasnist* / V. I. Holovchenko // *Aktualni problemy mizhnarodnykh vidnosyn* : zb. nauk. prats. – K. : KNU IMV, 2011. – Vyp. 101. – Ch. I. – S. 3–12. 3. Honta O. I. *Pryntsyipy ta napriamy formuvannia polityky transnatsionalizatsii ekonomiky rehioniv Ukrainy* / O. I. Honta // *Naukovyi visnyk Chernihivskoho derzhavnoho instytutu ekonomiky i upravlinnia*: zbirnyk naukovykh prats. – 2010. – № 1 (5). – S. 62–75. 4. Pyatakov A. *UNASUR: pragmatichnaya mechta o edinoy Yuzhnoy Amerike* [Elektronnyi resurs] / A. Pyatakov. – Rezhym dostupu: http://russiancouncil.ru/inner/?id_4=4227#top; 5. Savin L. *Vek Latinskoy Amerike* [Elektronnyi resurs] / L. Savin. – Rezhym dostupu: <http://www.odnako.org/magazine/material/vek-latinskoy-ameriki>. 6. Shvatka s “Anakondoy” [Elektronnyi resurs] / V. Korovin. – Rezhym dostupu: <http://www.politico.m.ru/5811.html>. 7. *China’s Energy Policy 2012* [Elektronnyi resurs] // *Chinese Governmental’s Official Web Portal*. – 2012. – October, 24. – Rezhym dostupu http://english.gov.cn/official/2012-10/24/content_2250497_10.htm. 8. Colacrai M. *La marcha de la integración en América Latina. El rol de las ideas, instituciones y políticas en el Mercosur* / M. Colacrai // *Política y movimientos sociales en un mundo hegemónico. Lecciones desde África, Asia y América Latina*. – 2006. – P. 381–397. 9. Dávalos P. *Sumak Kawsay y Estado Plurinacional* [Elektronnyi resurs] / Pablo Dávalos. – Rezhym dostupu: <http://www.puce.edu.ec/documentos/CuestionessobreelSumakKawsay.pdf>. 10. Ginesta J. *Los sistemas de integración a comienzos del siglo XXI* [Elektronnyi resurs] / J. Ginesta. – Rezhym dostupu: <http://www.amersur.org.ar/Integ/IntegracionSigloXXI.htm>. 11. *Latin America: Middle Class hits Historic High* [Elektronnyi resurs] // *The World Bank*. – 2012. – Nov. 13. – Rezhym dostupu: <http://www.worldbank.org/en/news/feature/2012/11/13/crecimiento-clase-mediaamerica-latina>. 12. Martí J. *Nuestra América* [Elektronnyi resurs] / José Martí. – Rezhym dostupu: http://www.ciudadseva.com/textos/otros/nuestra_america.htm. 13. *Mujica inicia contactos en busca de acuerdos con la oposición en Uruguay* [Elektronnyi resurs] // *El Nuevo Diario*. – 2009. – 01.12. – Rezhym dostupu: <http://www.elnuevodiario.com.ni/internacionales/63031>. 14. *OPEC Annual Statistical Bulletin* [Elektronnyi resurs]. – Vienna : OPEC, 2012. – Rezhym dostupu: http://www.opec.org/opec_web/static_files_project/media/downloads/publications/ASB2012.pdf. 15. Porcelli E. *Lo esencial es invisible a los ojos. El Constructivismo en las Relaciones Internacionales* / E. Porcelli // *Relaciones Internacionales: teorías y debates*. – Buenos Aires : Eudeba, 2013. – 330 p.